

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією до умов
інклюзивного навчання

Виконала студентка групи СО-4
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Квас Олександра Юріївна
Керівник: Бессараб А. О.
Рецензент: Облес І. І.
Нормоконтроль: _____ Ю. В. Клочкова

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 61 с., 7 додатків, 44 джерела.

Об'єкт дослідження: процес соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією до умов інклюзивного навчання.

Мета дослідження: виявити особливості соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією до умов інклюзивного навчання та обґрунтувати шляхи оптимізації цього процесу.

Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення, методика діагностики мотивації та адаптації до шкільного навчання Н. Г. Лусканової; проєктивний тест «Моя школа»; методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей; опитування; метод експертних оцінок; спостереження.

Соціально-психологічна адаптація полягає в пристосуванні людини як особистості до існування в суспільстві відповідно до потреб цього суспільства й власних потреб, мотивів і інтересів.

Одним з найбільш важких розладів мовлення, що безпосередньо позначається на комунікативній діяльності та соціальній взаємодії, є дизартрія.

Важливу роль у процесі соціально-психологічної адаптації відіграє мовленнєве спілкування. Не сформованість навичок спілкування особливо небезпечна в дошкільному та молодшому шкільному віці, оскільки спричиняє відставання в розвитку мовлення, мислення, зниження пізнавальних потреб, що загалом гальмує темпи розвитку здатності до учіння.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ, ДІТИ З ДИЗАРТРІЄЮ,
ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ.**

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із шляхів забезпечення рівних прав для дитини з особливими потребами є навчання в колективі здорових ровесників. Розширення кола соціальних відносин, створення умов співпраці сприяє розвитку в цих дітей активності та самостійності, допомагає їм підготуватися до інтеграції в суспільство та засвоїти певні соціальні ролі.

Інклюзивна освіта ґрунтується на принципі індивідуалізації навчання та виховання дітей, що передбачає педагогічну гнучкість щодо змісту та темпу навчальної діяльності, високий рівень педагогічної майстерності з доступним викладанням матеріалу, застосуванням широкого арсеналу методів, які відповідають індивідуальним особливостям розвитку кожної дитини.

Однією з найбільш складних проблем у цій галузі є створення умов для повноцінної адаптації дітей з тяжкими порушеннями мовлення в інклюзивному класі, зокрема, дітей із дизартрією.

Важливим чинником успішності адаптації є достатній рівень розвитку комунікативних здібностей дітей. Ця проблема набуває особливого загострення для дітей із дизартрією та вимагає поглибленого вивчення процесу їх соціально-психологічної адаптації та розроблення відповідних корекційних заходів.

Дослідження спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з дизартрією засвідчують їхню низьку мовленнєву активність, домінування ситуативно-ділової форми спілкування, труднощі ведення діалогу на тематику, що не стосується побутових ситуацій, незацікавленість у контакті, невміння орієнтуватись у ситуації спілкування.

На сьогодні вченими не повною мірою досліджено проблему соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією в психолого-педагогічній науці.

Комплексне дослідження порушень розвитку шляхом їх системного аналізу стає необхідною та загальнозначущою проблемою суспільства з огляду на факт стрімкого збільшення кількості дітей із порушеннями фізичного, психічного, інтелектуального, емоційного розвитку [1, с. 46].

У працях А. П. Анохіна, В. І. Бондаря, Л. С. Виготського, Л. В. Кузнецова, В. В. Лебединського, В. І. Лубовського, О. Р. Лурія, І. В. Мамайчука, В. Г. Петрової, Т. В. Сак, В. М. Синьова, О. П. Хохліної, М. К. Шеремет та інших науковців відзначено порушення розвитку як проблему суспільства внаслідок стрімкого зростання числа дітей із фізичними, психічними, емоційними вадами через вплив екологічних, соціально-економічних, демографічних та внутрішніх біологічних чинників, які ускладнюють або практично унеможливають їхню соціально-психологічну адаптацію, входження в освітній простір і майбутнє професійне самовизначення [2].

В Україні спостерігається тенденція до зростання кількості дітей із тяжкими порушеннями мовлення, які досліджують Н. В. Вісневська, Н. В. Манько, В. М. Синьов, В. В. Тарасун, В. В. Тищенко, М. К. Шеремет та ін. У зв'язку із цим актуалізується необхідність поглибленого вивчення процесу соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією та розроблення відповідних напрямів психокорекційної роботи.

Об'єкт дослідження – процес соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією до умов інклюзивного навчання.

Предмет дослідження – особливості соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією до умов інклюзивного навчання.

Мета дослідження – виявити особливості соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією до умов інклюзивного навчання та обґрунтувати шляхи оптимізації цього процесу.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

– визначити сутність соціально-психологічної адаптації до шкільного навчання на основі аналізу спеціальної літератури;

– розкрити клінічно-психологічні передумови дезадаптивних порушень у дітей із дизартрією;

– з’ясувати особливості соціально-психологічної адаптації до шкільного навчання дітей із дизартрією;

– окреслити шляхи оптимізації соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією на етапі шкільного навчання.

У процесі дослідження використано такі методи:

– теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення даних клінічної, психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження;

– емпіричні: методика діагностики мотивації та адаптації до шкільного навчання Н. Г. Лусканової; проєктивний тест «Моя школа»; методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей (КОС); опитування (опитувальник для батьків Г. О. Колесової; опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи Л. М. Ковальнової, Н. Н. Тарасенко); метод експертних оцінок; спостереження за навчальним та ігровим процесами дітей молодшого шкільного віку із дизартрією, психокорекційні методи;

– методи обробки даних: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Соціально-психологічна адаптація полягає у пристосуванні людини як особистості до існування в суспільстві відповідно до потреб цього суспільства й власних потреб, мотивів і інтересів. Соціально-психологічну адаптацію забезпечує регуляція відносин із зовнішнім світом; механізмом адаптації, регуляції та саморегуляції є індивідуальний досвід, який полягає в накопичених індивідом знаннях, уміннях і навичках, можливостях інтерпретувати події минулого та сучасного й самого себе в контексті цих подій, взаємодії з навколишнім світом. Будь-яка адаптація є інтегративним виявом взаємодії значної кількості чинників, що одночасно існують в умовах системи, яка перебуває в ситуації нестійкої рівноваги. Крім того, розуміння адаптації як системи потребує уваги до окремих психологічних властивостей особистості, які впливають на соціальну адаптацію.

Важливу роль у процесі соціально-психологічної адаптації відіграє мовленнєве спілкування. Не сформованість навичок спілкування особливо небезпечна в дошкільному та молодшому шкільному віці, оскільки спричиняє відставання в розвитку мовлення, мислення, зниження пізнавальних потреб, що загалом гальмує темпи розвитку здатності до учіння.

Одним з найбільш важких розладів мовлення, що безпосередньо позначається на комунікативній діяльності та соціальній взаємодії, є дизартрія. Психологічний аспект вивчення цієї проблеми пов'язує дизартрію з порушеннями системи стосунків, патологічними особливостями адаптації до соціальних умов, які призводять до зміни особистості. Вирішення питань розвитку мовлення для дошкільників із дизартрією має особливе значення, тому що воно пов'язане з проблемою успішності їхньої адаптації до умов інклюзивного навчання.

Вивчення стану соціально-психологічної адаптації у дітей із дизартрією та їх ровесників без мовленнєвих розладів дозволило виявити в них більш низький рівень адаптації до шкільного навчання. За відсутності високого рівня адаптованості переважним у цих дітей є середній рівень, який пов'язаний з наявністю труднощів у навчальному та поза навчальному процесах.

У дітей із дизартрією, на відміну від дітей без мовленнєвих вад, менш вираженою є навчальна мотивація (47% та 60% відповідно), частіше переважають ігрові мотиви (39% і 33% відповідно) та частішими є прояви негативізму (14% та 7%). Виявлено особливості структури мотиваційної сфери у дітей із дизартрією, які безпосередньо позначаються на їхній адаптованості. За наявності достатньо вагомої частки пізнавальних мотивів (64%) більш вираженим, ніж у дітей без мовленнєвих розладів, виявився мотив підпорядкування значущому дорослому – 12% (3% – у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком); менш вираженими – комунікативні мотиви – 18% (відповідно 30% – у групі однолітків без мовленнєвих розладів).

Результати вивчення стану сформованості комунікативних здібностей у дітей із дизартрією показали, що у 26% учнів низький рівень комунікативних здібностей, у 37% учнів – нижче від середнього, у 32% – середній, у 5% – достатньо високий. Дуже високий рівень комунікативних здібностей не показала жодна дитина. Ці дані безпосередньо пов'язані зі зниженням рівня адаптованості в них.

Встановлено, що молодші школярі з дизартрією мають недостатньо сформовані показники пізнавальних мотивів. Водночас основним чинником дезадаптації є особливості мотиваційної сфери цих дітей, пов'язані з процесом комунікації. Це виявляється в тому, що дитина віддає перевагу спілкуванню з дорослими, а не з однолітками. Слабкість комунікативного компонента адаптації зумовлює непродуктивність її навчальної діяльності. Ці

мотиваційні особливості можуть посилюватися та найбільш виразно виявлятися в міру набуття дитиною досвіду шкільних невдач.

За результатами опитування батьків встановлено, що в дітей з дизартрією наявні прояви шкільної дезадаптації, серед яких, крім суто фізіологічних чинників, значне місце займають труднощі спілкування дітей з однолітками та вчителем, що вказує на порушення соціально-психологічної адаптації дитини. Майже всі сім'ї відзначають потребу у наданні психологічної допомоги.

За результатами опитування вчителів з'ясовано, що діти з дизартрією неохоче виконують різні дії, мають утруднення при письмі та малюванні, на уроках фізичного виховання. Наявність неврологічних симптомів, астенозованості, підвищеної збудливості чи, навпаки, загальмованості нервової системи, несформованість мотивації та недостатність довільності в поведінці перешкоджають повноцінному включенню цих дітей у навчальну діяльність та процес соціальної взаємодії з однолітками.

Психологічний супровід дітей із дизартрією має ґрунтуватися на обізнаності фахівців щодо загальних та індивідуальних особливостей їхнього психічного та особистісного розвитку. Мовленнєві недоліки істотно впливають на соціальну позицію дитини, на її ставлення до навколишнього світу, успішність провідної діяльності та соціальної взаємодії. Тому психокорекція має поєднуватися з логопедичною.

Корекційна допомога дітям з мовленнєвим недорозвиненням передбачає цілеспрямований вплив на всі сторони їх особистості: емоційно-вольову сферу, мислення, мовлення. Серед пріоритетних напрямів оптимізації соціально-психологічної адаптації дітей із дизартрією визначено такі: корекція мовленнєвого розвитку; виховання рис особистості дитини, які сприяють її адаптованості; забезпечення умов для розвитку мовлення та пізнавальних здібностей дітей з урахуванням їх вікових особливостей; забезпечення зв'язку в роботі логопеда, вчителя і батьків; формування соціальних умінь та комунікативних навичок у дітей із дизартрією.